

Een tengke-offer bij de Posso-alsoeren,

door ALB. C. KRUIJT. (1)

Het tengke-offer, dat ik in April 1895 bijwoonde, werd gevierd in de landstreek Rompoe, in het dorp Toloemba, op eenen afstand van ruim vier uur loopens van Tomasa. Vijf jaren geleden was hier het laatste tengke gevierd, en op mijne informatiën of het offer ook op bepaalde tijden werd gebracht, antwoordde men mij, dat het spoedig na den dood van eenen voornamen kabosenja (hoofd) gevierd werd, waarin ligt opgesloten, dat de zielen van die voornamen niet lang verstoken mogen blijven van de rust in torate of het zielenland.

Het tengke-offer duurt acht dagen, doch de laatste vier dagen daarvan zijn alleen merkwaardig. De eerste dagen gaan namelijk voorbij met het in orde brengen van alles, wat tot het vieren van het offer noodig is, als: het opgraven, schoonmaken en inwikkelen van de beenderen der dooden; het oprichten van eene katafalk in het midden

(1) Ik geef dit stukje als eene aanvulling van hetgeen ik vroeger eens over dit tengke-offer schreef (Meded. 1895, bl. 32 v.v.). Daar deelde ik mede, dat het tengke- en het gawe-offer zeer met elkaar overeenkomen, behalve dat bij het eerste offer een masker, *pemia*, gebruikt wordt. Terwijl ik het *gawe* reeds enkele malen had bijgewoond, had ik het tengke-offer nog nooit zien brengen, doch het vroeger medegedeelde was alleen samengesteld uit verhalen der Alsoeren. Uit het hierachter volgende omtrent de maskers of *pemia* zal men eene bevestiging vinden van hetgeen ik vroeger reeds uitsprak, dat men die maskers niet als mediums of relieken heeft te beschouwen; zij zijn een gewoon versiersel voor de dooden, en worden ook aan vreemdelingen afgestaan.

van de lobo enz. De meeste gasten (*topeliwa*) komen dan ook alleen de tweede helft van het offerfeest bijwonen.

Het voornaamste werk bij het tengke wordt verricht door zeven *tádunja* (priesters) – twee mannelijke en twee vrouwelijke, die in dit geval *tolako* genaamd worden. Ze zijn op bijzondere wijze uitgedoscht. Op het hoofd dragen zij den gewonen hoofddoek, doch van het achterhoofd hangt een bos reepjes van foeja af, welke foeja overdwars met verschillende kleuren zijn geverfd. (*pebantjandompoe*.) Op de achterdeelen is een opgevouwen stuk ongeverfde foeja (waartusschen tawaänbladeren) gebonden. Onderling zijn zij verbonden door eenen dubbelen reep (*santjoewa*) blijkbaar met het doel om deze zeven elementen tot één te maken.

De schoongemaakte beenderen der afgestorvenen zijn in een stuk foeja gewikkeld zonder eenige orde; alleen het hoofd heeft men bovenaan geplaatst, en daarvoor een uit hout gesneden masker (*pemia*) gebonden; dit masker is bovenop gedekt met den hoofddoek, eenigszins op de wijze der vrouwen aangelegd en *talipampa* genaamd – waartusschen paars geverfde reepjes foeja zijn gestoken bij wijze van bloemen (*pesese*). (1) Aan eenen nagemaakten arm heeft men tal van koperen ringen gestoken, eene veel voorkomende versiering, vooral bij vrouwen (de arm met ringen heet *tinampa*). Voorts is iedere doode nog omhangen met sarongs.

Deze ingebakerde beenderen worden geplaatst op eene katafalk in het midden van de lobo (de katafalk heet *solikaro*). Zij bestaat uit een bamboetoestel, veel overeenkomst vertoonende met eene Javaansche rustbank, *bale-bale*;

(1) De *pesese* worden bewaard en bij gelegenheid medegenomen in den oorlog, ongetwijfeld wederom als middel om zich in contact te stellen met de afgestorven familieleden, die hen natuurlijk zullen helpen

de vloer er van is \pm 1 M. boven den grond, 2 M. lang bij $1\frac{1}{2}$ M. breed. In de katafalk zijn de dooden tegen den wand geplaatst, terwijl de beenderen van een der afgestorvenen in een doorkistje (*duni*) onder de katafalk wordt geplaatst.

In de stijlen van de katafalk, die tot aan het eerste dak van de lobo doorloopen, zijn *widoe* gestoken, bamboetjes aan het eind in drieën gespleten, waartusschen men fijne rotan heeft gevlochten, ten einde de tanden van elkander te houden. De *widoe* is een teeken van waardigheid. Wanneer de katafalk na het feest stuk gehakt zal worden, opdat zij den zielen tot woning in het zielenland zal verstreken, dan zal men in dat zielenland aan de *widoe* kunnen zien, dat daar adellijken (*kabosenja*) wonen. De lijken der slaven worden ook schoongemaakt, doch niet met eer en kosten ingebakerd en ook niet bijgezet in de katafalk.

Gelijk ik reeds opmerkte, wordt gedurende de eerste vier dagen niets gedaan, wat in verband staat met het verzorgen der zielen. Gedurende den vierden nacht van het offerfeest slaat men onafgebroken op de lange op den grond staande trom (*karatoe*) waardoor men de zielen der zich op dit oogenblik in het wachthuis bevindende afgestorvenen oproept, ten einde bij het feest tegenwoordig te zijn, en ook om, gelijk wij nader zullen zien, voor goed afscheid te nemen van de levenden.

Deze arbeid ter oproeping der zielen wordt den daarop volgenden morgen voortgezet door de bovengenoemde priesters en priesteressen (*tolako*). Zij loopen daartoe van 10 uur 's morgens tot het vallen van den avond in eenen kring rond, voortdurend op eentonige wijze onverstaanbare woorden opdreunende. (1)

(1) Waarschijnlijk zal ook hier evenals elders deze dreun bestaan in het opsommen van de namen der voorouders.

Zij mogen bij die handeling niet omkijken, doch staren steeds voor zich uit. Drinken wordt hun niet toegestaan; alleen mogen zij nu en dan wat siri-pinang gebruiken, waarbij zij het overvloedige speeksel in eene tusschen hen insttaande rijstwan ontlasten.

Zoodra de priesters gereed zijn met het uitspreken hunner formulieren, wordt door middel van de trom het sein gegeven, dat alle in de lobo aanwezigen moeten opstaan om te dansen. Dit dansen heet *moënde*, doch is zeer onderscheiden van den vroeger beschreven ende-dans, waarbij men elkaars hand vasthoudt, en zoo met bepaalde passen de lobo rondloopt. Bij den pas genoemden ende-dans, komt de wijze van dansen geheel overeen met het *raego*, dus een rondloopen met den elleboog rustende op des buurmans schouder. Waar bij het gewone *ende* niet gezongen wordt, heft men hier eenen zang aan, waarin men „het verlangen naar de dooden uitdrukt”, welke zang op eene bijzondere wijze wordt gezongen of liever geschreeuwd. Evenals bij de meeste zangen der Alfoeren zingt een der zake kundig man een solo, waarop het door hem aangehevene door de anderen eenige malen herhaald wordt.

In al de zangen der Possoërs is nog veel duisters; zoo ook in dezen doodenzang. Dikwijls weet men de beteekenis der woorden niet meer. Ook worden door de dichters onder de Alfoeren telkens nieuwe zangen bijgemaakt. Bij wijze van voorbeeld deel ik hierbij een op het feest te Rompoe pas vervaardigd lied mede, dat ik uit den mond van den dichter opteekende:

1. *Lindjaku matowe, mantode saupana, sawiku mintade, mantango solikaro.* (1)

(1) Behalve *lindja*, *sawi* en *solikaro* zijn al de hier gebruikte woorden van de oude taal afkomstig, die ook niet in het minst opgehelderd wordt door de bestaande „geheime taal” bij den oogst.

Ik loop langzaam, beklim de trap (*mantode* moet beteekenen „den voet oplichten”) als ik boven ben gekomen, kijk ik over de hoofden heen, om te zien de katafalk.

2. *Pindongontja ijaku, nadjompintasi ure, sólogi mimbangu, mantara bambamposo.*

Het is slecht met mij gesteld, (want) zij zijn aangekomen als de zee, die op en neer gaat (waarschijnlijk om uit te drukken, dat men de hoeveelheid niet kan nagaan); en toen de golven groot werden (eig. opstonden; wordt bedoeld: de vloed), volgden zij den mond van de Posso-rivier (d.i. kwamen zij de Posso-rivier binnenvallen).

N.B. Het is goed, dat iemand ons inlicht, dat hierbij bedoeld wordt de komst der Parigiërs te Posso.

3. *Winu rámpunja, masantowumpola, kapande ikombingi, masudu djoëmbana.*

Hoe is het gesteld met broeders, die als twee suikerrietstengels aan elkaar zijn gegroeid (1); door de bedrevenheid der aanzienlijken (is deze broederschap tot stand gekomen), die (de aanzienlijken) in de streken der wouden aankwamen, (de Tolage wonen op de vlakke, de andere stammen bij het begin van of in de oerbosshen - *wana*). Dus: de hoofdlieden der Tolage zijn naar de bosshen gekomen om met de lieden aldaar vriendschap te sluiten.

4. *Napórosi widu, anaku kajoi.*

Gij wordt aangeraakt door de wedoe, mijn kind Kajoi. (2)

Bedenkt men, dat deze vier coupletten in deze volgorde een' van de ende-zangen vormen, dan ziet men dat het onderling verband al zeer moeielijk te herkennen is. Trouwens, het schijnt den Alfoer genoeg te zijn, wanneer hij woorden heeft, die hij op voorgeschreven wijze kan

(1) Bedoeld worden de Tolage en de meer zuidelijk wonende stammen, die elkaar niet zullen verlaten.

(2) Het aanraken door de wedoe wordt beschouwd als een teeken, dat de geesten dien mensch iets te zeggen hebben.

zingen, zonder zich veel in te laten met beteekenis en onderling verband.

Tegen het aanbreken van den morgen houdt men met den doodendans op. Na den morgenmaaltijd om 10 uur maken de voor dit offerfeest gehuurde priesters (tolako) zich wederom op, gevolgd door vrouwen uit den adel, die de ingebakerde beenderen eens dooden te dragen krijgen. Zij loopen daarmede, voorafgegaan door de priesters, met afgemeten passen de lobo rond, terwijl het gedempte en eentonige gezang der priesters, waaronder dit geschiedt, iets zeer unheimisch aan de vertooning bijzet. Deze handeling wordt den volgenden morgen herhaald. De bedoeling er van is, dat men de overledenen nog eens voor het laatst in zijn midden opneemt en koestert als gedurende hun leven om daarna voorgoed afscheid te nemen van hunne overblijfselen en tevens van hunne zielen. Bij het vallen van den avond schikt men de dooden weder op hunne katafalk, en vangt de ongewijde doodenzang der groote menigte weder aan.

Gelijk reeds gezegd is, heeft dit rondragen gedurende twee dagen plaats. Den daarop volgenden morgen worden de beenderen naar beneden buiten de lobo gedragen en in de voor hen bestemde kistjes gelegd, die het voorkomen van kinder-lijkisten zeer nabij komen. Het zijn, evenals de gewone lijkisten, uitgeholde stukken hout, die op elkaar passen.

Behalve kleederen en versieringen krijgen de afgestorvenen in hun kistje ook nog mede: een klein kookpotje (dat bij deze gelegenheid niet gebroken wordt), wat rijst en wat hout. De katafalk wordt in stukken gehakt om den afgestorvenen tot woonplaats te verstrekken in het zielenland (*torate*) en de kistjes worden op eene bepaalde plaats,

eene overdekte rotskloof (*koemapa*) bijgezet of wel begraven. Het masker (*pemia*) wordt bewaard in de rijstschuur om bij eene volgende gelegenheid wederom dienst te doen.

Op den laatsten dag van het tengke-offer, dus wanneer de beenderen naar beneden gedragen en in de kistjes gelegd worden, worden tal van karbouwen en varkens geslacht. Dat dit juist op den laatsten dag geschiedt, is natuurlijk daarom, opdat de zielen bij hun afscheid van de levenden al dat voedsel mede kunnen nemen. En met het afscheid der zielen van hunne vrienden en verwanten op aarde, gaan ook de deelnemers aan dit offerfeest uit elkaar.
